СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text
2. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів : Закон України від 23 грудня 1997 р. № 771/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97
3. Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів : Закон України від 6 грудня 2018 р. № 2639-VIII.
4. Про захист прав споживачів : Закон України від 12 травня 1991 р. № 1023-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Кодекс України від 7 грудня 1984 р. № 8073-X. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text

Пономаренко Марія, здобувач
Науковий керівник: Шведова Ганна Леонідівна,
к.ю.н., доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу
Державний торговельно-економічний університет

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО: ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ТА СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

Домашнє насилля як в Україні так і в світі – достатньо серйозна проблема, про яку ми маємо говорити та висвітлювати. Лише з початку 2026го року ми маємо 19,7 тисячі звернень про домашнє насилля в Україні, які внесли до реєстру. Переважна більшість звернень – від жінок [1].

Згідно зі статтею 126-1 Кримінального кодексу України – «Домашнє насильство, тобто умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи, - карається громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин або пробаційним наглядом на строк до п'яти років, або обмеженням волі на той самий строк, або позбавленням волі на строк до двох років.» [2]. Дана норма в Україні застосовується роками, разом з тим накопичилась і значна судова практика, яку Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду узагальнив в огляді за 2019-2025 рр. [3]. Але незважаючи на це, багато питань залишається дискусійною темою для вітчизняних науковців.

Здебільшого питання стосуються ознаки систематичності, тому що наразі закон її не розкриває. Науковці О. Л. Старко та В. С. Старко зазначають - «не було вироблено єдиного підходу щодо критеріїв встановлення систематичності діяння» [4, с. 545]. Касаційний кримінальний суд у складі Верховного суду України пояснює, що для систематичності потрібно, щоб людина вчинила щонайменше три пов'язані між собою епізоди домашнього насильства. Якщо ж попередні випадки її вже притягували до адміністративної відповідальності за ст. 173-2 КУпАП, ці випадки все одно можуть враховуватися для встановлення систематичності [3, с. 4-5]. У постанові від 28.02.2023 у справі № 725/4683/20 суд відхилив вимогу про обов'язкову наявність двох попередніх адміністративних стягнень [3, с. 8], а в постанові від 28.05.2024 у справі № 522/2378/22 вказав, що систематичність також може бути підтверджена попереднім притягненням особи до адміністративної відповідальності не менше двох разів [5]. На нашу думку, ці позиції не суперечать одна одній, проте свідчать про важливу роль судової практики в конкретизації ознаки систематичності, зміст якої безпосередньо не розкрито в диспозиції ст. 126-1 КК України.

Із систематичністю пов'язана проблема дотримання принципу non bis in idem в перекладі – «не двічі за одне й те саме». Касаційний кримінальний суд у складі Верховного суду України вказує нам на те, що попереднє притягнення до відповідальності за ст. 173-2 КУпАП не є подвійним покаранням, оскільки кримінальна відповідальність настає за систематичне насильство, яке спричинило передбачені законом наслідки, зокрема фізичні або психологічні страждання потерпілої особи [3, с. 26]. Погоджуємося з таким підходом, однак вважаємо, що його варто законодавчо закріпити, тому що саме посилаючись на цей принцип, суди апеляційної інстанції закривають провадження.

Другою проблемою є оціночний характер наслідків. О. Л. Старко вважає, що такі ознаки, як «погіршення якості життя» та «емоційна залежність» - формалізувати неможливо, тому має пропозицію вилучити їх із диспозиції ст. 126-1 КК [6, с. 494]. Проте О. І. Зінсу наголошує на необхідності правового виокремлення оцінки та критеріїв наслідків домашнього насильства [7, с. 285]. Ми рахуємо другий підхід є більш обґрунтованим, адже вилучення цих наслідків звузить захист потерпілих саме від психологічного та економічного насильства, адже від таких типів насильства, наслідки рідко проявляються у фізичній формі. На нашу думку, варто більш чітко виокремити критерії оцінки психологічних наслідків домашнього насильства з урахуванням усієї сукупності доказів, зокрема висновків судово-психологічної експертизи за наявності підстав для її проведення.

У висновку аналізу статистики реєстрації звернень людей, які потерпають від домашнього насильства – ми можемо бачити, наскільки актуальною є дана проблема і як важливо чітко визначити критерії оцінки наслідків домашнього насильства та його систематичності. Це сприятиме однаковому застосуванню закону судами та більш ефективному захисту потерпілих.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1.19,7 тисячі звернень щодо домашнього насилля у 2026 // Опендатабот : веб-сайт. URL: https://opendatabot.ua (дата звернення: 21.10.2026)

2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 18.10.2026).

3. Огляд судової практики Верховного Суду у провадженнях про кримінальні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством (актуальна практика) : рішення, внесені до ЄДРСР, за 2019-2025 роки / Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду. URL: https://court.gov.ua (дата звернення: 18.10.2026).

4. Старко О. Л., Старко В. С. «Систематичність» домашнього насильства: проблеми тлумачення. Аналітично-порівняльне правознавство. 2024. № 1. С. 545-549. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua

5. Систематичність домашнього насильства, яке продовжує вчиняти винувата особа, у тому числі, але не виключно, може бути підтверджена попереднім притягненням її до адмінвідповідальності не менше двох разів за вчинення правопорушення. Судова влада України : вебсайт. 05.08.2024. URL: https://court.gov.ua (дата звернення: 18.10.2026).

6. Старко О. Л. Проблеми встановлення змісту суспільно небезпечних наслідків як обов'язкової ознаки об'єктивної сторони домашнього насильства. Аналітично-порівняльне правознавство. 2023. № 5. С. 490-494. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua

7. Зінсу О. І. Домашнє насильство (ст. 126-1 КК України): деякі проблемні питання кримінально-правової кваліфікації. Аналітично-порівняльне правознавство. 2022. № 4. С. 279-286. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua